

دیباچه

اصل اختیار - به خصوص در انسان - از جمله اموری است که در ابتدا به آسانی تصدیق شده و پذیرفته می‌شود. انسان در کاوش حقیقت درون خود، به علم حضوری، اختیار یا اراده خود را می‌یابد و در مواجه با متون دینی، اختیار را پیش‌فرض بسیاری از امور دینی همچون «تکلیف، هدایت و ارسال رسل، وعد و وعید، و ثواب و عقاب» می‌بیند و با استناد به دلیل عقلی، ثبوت عقاب بدون اختیار را مصداق بارز ظلم می‌داند. این اصل، از یک سو در سایه‌سار اعتبار و ارزش بالای علم حضوری، قرار داشته و از سوی دیگر بر اصول متعدد دینی و بلکه اساساً روح دین تکیه دارد.

اصل اختیار با این حال با نگاهی دیگر رو به رو است که تلاش می‌کند این اصل را در چهار محور به چالش بکشد؛ در فضای مباحث هستی‌شناسی تلاش می‌کند با تحلیل فعل ارادی، دو شبهه سنگین - یعنی شبهه ارادی بودن اراده و شبهه ضرورت غیری معلول - را مطرح کند. در فضای مباحث خداشناسی سعی وافر دارد تا اوصاف مختلف خدا از جمله علم، اراده، قضا و قدر را نافی اختیار انسان معرفی کند. در فضای مباحث انسان‌شناسی می‌کوشد فعل انسان را متأثر از خصوصیات ذاتی او که متأثر از عوامل مختلف وراثتی و اجتماعی است، تبیین کند و در نهایت در منظومه مباحث معرفت‌شناسی تلاش می‌کند یا حضوری بودن علم انسان به اراده و اختیار را به چالش کشیده و آن را صرفاً تفسیری از

یافته‌های حضوری بدانند یا با بیان مراتب برای علم حضوری، اعتبار برخی را انکار کند.

می‌توان گفت نظریه «الامر بین الامرین» که توسط اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام بیان شده، و ناظر به حیثیت خاصی از این بحث است، گرچه در یک نگاه، آنچنان مبهم است که تقریرهایی به مراتب متفاوت را در خود جای داده اما شاید در بیان این مطلب گویا باشد که حقیقت افعال انسان و تبیین دقیق آن در نظام هستی آنچنان دقیق و پیچیده است که از دریچه تنگ مفاهیم قابل تبیین نیست. در عین حال تلاش انسان برای حلّ گره‌های معرفتی این بحث در سایه تلاش عقلانی و معارف و حیانی و رسیدن به شناختی کامل و جامع از حقیقت انسان - از جمله چگونگی صدور افعال از او - ادامه دارد.

بسیار خرسندیم در روزگاری که مباحث عقلی و کلامی، جانی دوباره پیدا کرده، و در شریان حوزه‌های علمی، جریان یافته، آراء و اندیشه حکیم متأله و فقیه اصولی، حضرت امام خمینی (قدس سرّه الشریف) در کتاب «طلب و اراده» مورد تحقیق و تدقیق قرار گرفته، و اثر حاضر بر پایه تبیین، تحلیل و نکته‌سنجی‌های یادگار گرانقدر ایشان، استاد بزرگوار حجت الاسلام و المسلمین سید حسن خمینی (حفظه الله) که در طیّ تدریس این کتاب بیان شده، سامان یافته است. جامعیت علمی و توانایی ایشان در علوم عقلی و نقلی سبب شده حق مطلب پیرامون این اثر فاخر، ادا گردد، و قدمی در راستای تبیین و تعمیق مباحث فلسفی پیرامون یکی از پیچیده‌ترین مباحث حکمی برداشته شود.

در تدوین این کتاب، افزون بر تحقیق منابع و تکمیل اقوال، تنظیم ابواب و نکات، ترجمه متون و نگارش نهایی کتاب، با اذن استاد و نظارت و اصلاح ایشان، مطالب کتاب به واسطه موضوعات و توضیحات تکمیلی همراه با جداول و طرح‌واره‌ها، تعمیق و گستره بیشتری یافت. این لطف و حمایت استاد، نشان از حسن نظر و نگاه بلند ایشان در تربیت و تشویق پژوهشگران جوانی دارد که قدم گذاشتن در مسیر پرافتخار عالمان نیک‌اندیش را آرزو دارند. از حسن اعتماد

ایشان، سپاسگزاریم.

به اختصار بیان چند نکته ضروری است:

۱. مباحث کتاب در هشت بخش ارائه شده است:

- بخش اول: بررسی نظریه کلام نفسی

- بخش دوم: بررسی نظریه جبر و تفویض

- بخش سوم: بررسی نظریه الأمر بین الأمرین

- بخش چهارم: بررسی اشکال ارادی بودن اراده

- بخش پنجم: بررسی اشکال ضرورت علی

- بخش ششم: بررسی اشکال علم، اراده و قضای الهی

- بخش هفتم: بررسی اشکال سعادت و شقاوت ذاتی (اشکال اول)

- بخش هشتم: بررسی اشکال سعادت و شقاوت ذاتی (اشکال دوم)

۲. مطالب هر یک از بخش‌ها در قالب قسمت‌های متعدّد بیان شده است. در

مجموع، مطالب کتاب در قالب ۵۰ قسمت، بیان شده است که به صورت

مسلسل، شماره‌گذاری شده است.

۳. مطالب هر قسمت، در پنج عنوان ارائه شده است:

۳,۱. دیباچه: در این قسمت تلاش شده، به طور کلی ارتباط مباحث پیشین و

پسین، بیان شود.

۳,۲. متن: ذیل این عنوان، متن کتاب طلب و اراده بیان شده است. مجموع

متن حضرت امام در قالب ۲۰۰ پاراگراف، بیان شده است که به صورت مسلسل،

شماره‌گذاری شده است.

۳,۳. ترجمه: در این قسمت، ترجمه‌ای نزدیک به متن، و خالی از هر گونه

شرح و توضیح آورده شده است.

۳,۴. نکات: مجموعه نکاتی که توسط سیدنا الاستاد در تدریس کتاب بیان

شده به همراه پژوهش‌های تکمیلی، در قالب نکات بیان شده است. لازم به ذکر

است که در این قسمت، ابتدای هر نکته، عبارت مربوطه از متن حضرت امام

آورده شده و در انتها، آدرس آن در متن به واسطه شماره پاراگراف، بیان شده است.

۳،۵. چکیده: در نهایت تلاش شده است، نکات مهم هر قسمت آورده شود.

۴. بسیاری از تقسیم‌بندی‌های موجود در کتاب در قالب ۷۳ جدول ارائه شده‌اند که فهرستی از آن در قسمت فهرس کتاب آورده شده است.

۵. هر آنچه در متن، به عنوان ترجمه وجود دارد، متن اصلی آن در پاورقی آورده شده است. این امر امکان دسترسی به متن اصلی و خوانش و ارزیابی مستقل را برای خوانندگان محترم فراهم می‌کند.

۶. در پیش‌گفتار و در دو بخش، مطالبی افزوده شده است: در بخش اول، مبانی و انظار حضرت امام در کتاب «طلب و اراده» به صورت موضوعی، و ذیل سه عنوان کلی یعنی «مبانی هستی‌شناسانه، مبانی خداشناسانه و مبانی انسان‌شناسانه» جمع‌آوری شده است. در بخش دوم نیز برخی نکات تکمیلی در بحث جبر، تفویض و اختیار بیان شده است.

امید آنکه این اندک تلاش، مقبول حضرت بقیة الله الأعظم حجت بن الحسن العسکری علیه السلام قرار گرفته، برای جویندگان حقیقت، سودمند و راه‌گشا بوده، و توشه خیری برای ما در سرای دیگر باشد. سجده شکر بر آستان حضرت حق می‌گذاریم و علو درجات را برای حضرت امام (قدس سره الشریف) و شهدای اسلام خصوصاً برادر شهیدمان سید محمد مهدی حسینی کاشانی مسألت نموده، و از حضرتش توفیق بیشتر در خدمت خالصانه به معارف الهی را طلب می‌کنیم.

«رَبَّنَا عَلَیْكَ تَوَكَّلْنَا وَ اِلَیْكَ اُنَبِّئُكَ وَ اِلَیْكَ الْمَصِیْرُ»

سید مرتضی و سید مجتبی حسینی کاشانی

آبان ۱۳۹۷ / صفر ۱۴۴۰